

Prima donna Nora

Ze is 140, maar helemaal van deze tijd. Actrice Halina Reijn en regisseur Thibaud Delpaut leggen tijdens de repetities uit waarom Ibsens Nora nu gespeeld moet worden.

Door **Vincent Kouters**

Mag deze deur al open?', vraagt Halina Reijn. Midden in een repetitie opent ze achter op het podium in de Amsterdamse Stadsschouwburg een deur in het decor. Die zat verstopt achter een zee van gele memoblaadjes.

'Ja! Ja!' Regisseur Thibaud Delpaut zit te wippen in zijn stoel. 'Doe die deur maar open.' Hij rent het podium op en inspecteert de loze ruimte achter de witte decormuur. Dan draagt hij Reijn en haar tegenspeler Thomas Ryckewaert op om hun scène, een knallende echtelijke ruzie, opnieuw te spelen. Dit keer moet Reijn halverwege de deur uit rennen. Ryckewaert moet haar gaan halen en terug het decor in sleuren.

'Hebben we geen stoel of zo?', vraagt Reijn. 'Die Thomas daarachter kapot kan slaan?'

Ze spelen Nora en Torvald Helmer uit *Een poppenhuis*, een van de grote maatschappijkritische vrouwen-

stukken van Henrik Ibsen (1828-1906). Beter bekend onder de titel *Nora*. Zo afficheert ook Toneelgroep Amsterdam de voorstelling.

De deur die Reijn in al haar enthousiasme opentrekt, zat daar niet voor niets. Aan het einde van het verhaal moet Nora - volgens Ibsen strikte regieaanwijzingen - deze deur hard en definitief achter zich dichtslaan. Dat is het moment waarop ze haar man en kinderen verlaat. Ze heeft zich dan ontworsteld aan de ferme greep van haar man Torvald, die kort daarvoor is benoemd tot bankdirecteur. Een machtige positie, die hij niet had kunnen vergaren zonder de schijn van een goed huwelijk.

Toen Nora in 1879 die deur tijdens de allereerste première dichtsloeg, trok een schokgolf door de zaal. Een vrouw die haar kinderen in de steek liet! Dat was een monster. Actrices weigerden lange tijd erna de rol te spelen. Tegenwoordig wordt het stuk als minder choquerend ervaren. Toch staat *Nora* weer op het programma. Kan ze nog altijd opschudding veroorzaken? Opvallend is dat Ha-

lina Reijn (36) en Thibaud Delpaut (33) allebei afzonderlijk met het idee rondliepen om haar te regisseren. Tijdens een vlugge lunchpauze vertelt Reijn, nog in het dirndlkostuum van haar personage, dat het al lang haar droom was om een keer te regisseren. *Nora* leek haar daarvoor de perfecte titel. 'Het stuk fascineerde mij op school al. Het gaat over De Vrouw in al haar aspecten. Hoe er naar ons gekeken wordt.'

Ivo van Hove, directeur van Toneelgroep Amsterdam, had Reijn al groen licht gegeven. Alleen durfde ze steeds niet. 'Ik wilde het regisseren met Karina Smulders als Nora', zegt ze. 'Ik had daar allerlei ideeën over. Nora is toch een soort kindvrouwje. Niet een rol waarvoor ik direct mezelf zou casten.'

Ze zag zichzelf altijd meer als een Hedda Gabler, de femme fatale, die andere grote vrouwenrol van Ibsen, die ze al in 2006 speelde in een regie

van Van Hove. Toen belde Delpaut. Hij wilde *Nora* regisseren. Voor de hoofdrol dacht hij aan haar, een idee waar ze erg aan moest ze wennen. Maar de kans om een keer met Delpaut te kunnen werken gaf uiteindelijk de doorslag. 'Ik werk al jaren uitsluitend met Ivo. Die comfortzone, daar wilde ik uitstappen.'

Het hielp ook dat Reijn een groot fan was van Delpauts regie van Arthur Millers *Al mijn zonen*, twee jaar geleden bij Toneelgroep Amsterdam. 'Ik moest huilen toen ik dat zag', bekent ze. 'Ik voelde voor de verandering eens geen afstand tot de figuren op het toneel.'

Al mijn zonen was inderdaad een zinderende voorstelling, in alles het tegendeel van saai, ouderwets tekst-

toneel. Delpout stuitte destijds op een uiterst effectieve manier van omgaan met het realistische toneelrepertoire. Een razende speelstijl, waarin de zinnen je om de oren vliegen, gecombineerd met een donkere, filmische soundtrack die de druk gestaag opvoert.

De voorstelling was het sluitstuk van zijn TA-2 traject, waarin jonge regisseurs de kans krijgen hun talent te ontwikkelen. Van Hove vroeg Delpout terug en gaf hem de grote zaal tot zijn beschikking.

Inmiddels is het een week voor de première en er wordt hevig gewerkt aan het derde en laatste bedrijf. Op

het programma vandaag staat de lange en hoog oplopende ruzie die uiteindelijk moet leiden tot Nora's vertrek. De discussie gaat langdurig over alle loopjes. Hoelang kunnen ze verdwijnen achter die deur? En moet het lijken alsof Torvald zijn vrouw slaat? Delpout staat vaak door zijn knieën gezakt en met een gepijnigde blik op het podium. Er is veel om over na te denken.

Hoe zorg je ervoor dat die 140 jaar oude figuren op het toneel nog relevant zijn voor de toeschouwers van nu? Delpout, die psychologie studeerde, heeft daarop een bij uitstek hedendaags antwoord: 'Ik denk dat Nora zo verward is omdat ze lijdt aan een gebrek aan identiteit. Een gapend zwart gat is het.'

Delpout praat zoals de personages die hij regisseert: vlug en zelfverzekerd. 'Nora kan dat zelf natuurlijk niet op die manier verwoorden, maar ze leidt aan een flinke depressie.'

Dát is voor hem het uitgangspunt van zijn encensering, en niet de onvermijdelijke feministische kwestie. 'De schok van dit toneelstuk is niet dat Nora uiteindelijk Torvald verlaat. Mensen mogen scheiden. Iedereen kan de deur achter zich dichtslaan. Er kunnen regelingen getroffen worden voor de kinderen. Nee, het bijzondere aan Nora is dat ze durft te zeggen: ik weet het niet meer. Ik weet niet wie ik ben en ik ga mezelf helemaal opnieuw van de grond af opbouwen. Dat maakt haar een heldin.'

Voordat Nora deze dappere daad kan stellen, dient ze wel eerst de bodem te raken. Haar secuur opgebouwde schijnwereld, waarin ze het vrolijke gastvrouwje kan spelen, moet tot de laatste steen ineenstorten. Dat gebeurt in de eerste twee bedrijven. Delpout vertelt wild gebarend dat hij zijn voorstelling dan een 'bij vlagen hysterische theatraliteit' wil meegeven.

Wat hij daarmee bedoelt, blijkt tijdens een vroege doorloop een paar weken eerder. Nora komt op met tassen vol speelgoed voor de kinderen. Voor zichzelf heeft ze donzige engelvleugels gekocht. Met die dingen op haar rug huppelt ze van hot naar her, een zakje bitterkoekjes altijd

binnen handbereik. Ze praat in zichzelf en gebruikt daarbij haar handen als mondjes.

Ondertussen probeert ze iedereen te behagen. Ze hangt om de nek bij

haar man Torvald. Alle gasten (gespeeld door Janni Goslinga, Eelco Smits en Bart Slegers) worden netjes op de sofa ontvangen. Precies zoals het hoort. Het perfecte plaatje dat Nora al die tijd voor ogen heeft, begint scheurtjes te vertonen, zodra een kleine misstap uit het verleden rampzalige gevolgen blijkt te hebben.

Uit de doorloop blijkt ook dat Delpout voor Nora dezelfde speelstijl wil hanteren als voor *Al mijn zonen*. Met grote vaart werken de spelers zich door de tekst. Zinnen zijn ingekort, directer gemaakt, en iedereen valt elkaar telkens in de rede.

Zelf staat de regisseur de hele tijd achter een mengpaneel om live zijn zelfgemaakte soundtrack onder de scènes te monteren. Met een eindeloos herhaalde sample uit het nummer *Nylon Smile* van Portishead bouwt hij langzaam naar de climax. Naar het moment waarop de opeenstapeling van leugens Nora te veel wordt en ze zichzelf verliest in een wilde tarantella.

Ondanks het nogal opgevoerde ritme, is het Delpouts bedoeling Nora in die eerste twee bedrijven te tonen zoals Ibsen haar destijds schreef. Inclusief alle ouderwetse, achterhaalde opvattingen. 'Ik hoop eerlijk gezegd dat mensen zich gaan ergeren aan haar en aan haar onderdanige gedrag. En ik hoop dat mensen zich daarna realiseren dat die rolpatronen nog altijd gelden.'

Volgens Delpout is de maatschappij in een Nieuwe Burgerlijkheid terecht gekomen. 'Als ik het hier over heb, kan ik alleen maar generaliseren. Maar toch. Vrouwen spelen tegenwoordig dolgraag weer het aantrekkelijke, jonge meisje. Ze doen dat bijvoorbeeld met Hello Kitty-tassen en sokjes. Dat heeft een oorzaak. Door verschillende feministische golven is de man een tijd lang op een bepaalde manier weggezet. Nu vragen vrouwen, als tegenreactie: ben weer eens mannelijk, wees eens dominant.'

Reijn illustreert dit met een treffend voorbeeld. Ze vertelt dat ze als onderzoek voor deze rol een interview met Estelle Cruijff op *Show-nieuws* heeft zitten bestuderen. 'Fascinerende vrouw. Net als Nora heeft zij zo veel maskers. Maar waar is haar kern? Ik stond versteld toen Estelle dingen zei als: 'Tja, ik ben gewoon van Ruuds handen overgegaan in de handen van Badr.' Had ze daar zelf dan niks over te zeggen?'

Zo bezien is het niet raar dat twee dertigers Nora willen regisseren en hier eensluidende ideeën over hebben. Het gaat volgens beiden niet over een vrouw die onderdrukt

wordt door een man, maar over een vrouw die zich laat onderdrukken door een man.

Reijn herkent zichzelf veel meer in het personage dan ze aanvankelijk dacht. 'Voor mijn moeder betekende vrouw zijn sterk zijn en op de barricades staan. In mijn generatie is dat veel minder duidelijk. Ik wil ook sterk zijn en ooit regisseur worden. Maar ik wil óók hoge hakken aan en spelen. Het is die totale schizofrenie waar mannen gek van worden.'

Voor Delpout zit de crux van deze klassieker in het laatste bedrijf, als Nora geen maskers en spelletjes meer heeft, waarachter ze zich kan verbergen. Als we vol zicht krijgen op de omvang van haar depressie.

'Nora en Torvald zitten dan tussen de brokstukken van hun eigen bestaan en worden gedwongen om voor het eerst echt met elkaar te praten', aldus Delpout. 'Die lange dialoog op het einde greep me bij de strot toen ik hem las. Je krijgt twee mensen te zien die het echt niet meer weten. Daar hoeft ik als regisseur bijna niks meer aan te doen om dat herkenbaar te laten klinken.'

Nora van Henrik Ibsen door Toneelgroep Amsterdam, regie Thibaud Delpout. Première vanavond in Stadsschouwburg, Amsterdam. Daarna tournee t/m 7/2/2013: tga.nl

Delpeut en de vrouwen

Toen hij het lijstje terugzag met zijn laatste producties, realiseerde Thibaud Delpeut zich dat hij een voorliefde heeft voor sterke-vrouwenrollen. Deze zomer regisseerde hij al *Medea*. Daarvoor *4.48 Psychosis* van Sarah Kane. In die twee voorstellingen speelde Wendell Jaspers de hoofdrol. Zijn deze vrouwen gestoord, ziek (depressief, moordlustig of psychotisch) of hebben ze juist een heldere blik en doorzien ze als enigen de angsten en fantasieën die de wereld om hen heen zo vertroebelen? Het antwoord is minstens even veelzijdig als de vrouwen zelf.

Toen Nora in 1879 de deur tijdens de première dichtsloeg, trok een schokgolf door de zaal. Een vrouw die haar kinderen in de steek liet!

Nora gaat niet over een vrouw die onderdrukt wordt door een man, maar over een vrouw die zich laat onderdrukken door een man

Halina Reijn: 'Nora fascineerde mij op school al.'

Foto Jan Versweyveld